

ОБЛІГАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: СУЧАСНИЙ СТАН

За останні роки крім традиційних джерел фінансування суб'єктів господарювання – кредитів, векселів, акцій, підприємства обирають інші джерела залучення додаткових ресурсів, а саме, випускають облигації. За сучасних умов господарювання і розвитку фінансового ринку в Україні раціональне здійснення операцій з облигаціями, дозволяє збільшити фінансові ресурси підприємств, і відповідно ефективне використання облигацій дозволить налагодити діяльність підприємства в цілому. Випуск облигацій це безпосередньо звернення до інвесторів і тому облигаційні позики дешевші, ніж, наприклад, банківські кредити. Окрім того, одержувач облигацій, не має права голосу у справах підприємства і відповідно не бере участі у розподілі прибутку.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку за 2015 рік підбила підсумки: впродовж січня-грудня обсяг біржових контрактів з цінними паперами становив 290,77 млрд грн, що менше на 53,08 % порівняно з даними за аналогічний період 2014 року (619,70 млрд грн). Найбільший обсяг торгів на біржовому ринку серед усіх фінансових інструментів було зафіксовано з державними облигаціями – 253,32 млрд грн або 87,12 % від сукупного обсягу біржових торгів. Також значне місце в загальному об'ємі біржових торгів з цінними паперами займають операції з облигаціями підприємств – 13,60 млрд грн або 4,68 %.

У 2015 році Комісія зареєструвала 155 випусків облигацій підприємств на загальну суму 12,43 млрд грн, у порівнянні з 2014 роком цей показник зменшився на 16,58 млрд грн. [1].

Дослідження порядку відображення операцій з облигаціями в бухгалтерському обліку здійснювали наступні науковці: Л.М. Андріанова, К.Р. Безсмертна, О.П. Білик, Т.В. Грищенко, О.В. Любка, С.В. Лялін, Я.М. Міркін, О.М. Мозговий, Т.В., О.К. Прімерова, Рагуліна С.Ю., Рудейчук С.В., Стешенко І.В., І.В. Топорова, та інші. У працях дослідників розглядаються такі питання, що пов'язані з аналізом, обліком та контролем операцій з облигаціями. Незважаючи на велику кількість наукових надбань, все ж залишаються питання, що потребують більш ґрунтовного дослідження.

В ході дослідження було виявлено ряд проблем цих питань методичного характеру.

Для початку треба зазначити, що у бухгалтерському обліку зобов'язання за облигаціями є фінансовим інструментом, порядок відображення про який регулюється у П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». За таких умов фінансовий актив визнається у інвестора, який придбає облигації, а у емітента облигацій визнається зобов'язання. Фінансові зобов'язання, пов'язані з випуском облигацій, відображають в бухгалтерському обліку за їх фактичною собівартістю, що складається зі справедливої вартості активів. В подальшому кожного наступного періоду фінансові інструменти оцінюють за амортизованою собівартістю.

Першою проблемою є те, що в П(С)БО 13 не наведено класифікацію фінансових зобов'язань, виходячи з цього метод амортизованої собівартості можна використовувати для обліку як довгострокових, так і короткострокових облигацій. Суть цього методу полягає у тому, що доходи у вигляді премії або витрати у вигляді дисконту під час розміщення облигацій мають визнаватися не в момент їх розміщення, а включатися до доходу або витрат частинами до моменту погашення облигацій. Витрати, які пов'язані з випуском і розміщенням облигацій, зменшують загальну суму надходжень емітенту від випуску облигацій, тобто розглядаються як дисконт. Тож при застосуванні методу амортизованої собівартості у емітента відбувається розподіл доходів чи витрат на протязі всього терміну обігу облигацій, що відповідає принципу нарахування і відповідності доходів та витрат.

Друга проблема – у П(С)БО 13 не прописаний метод оцінки за амортизованою собівартістю. Виходячи з цього можна скористатися методом ефективної ставки відсотка, який застосовується для амортизації дисконту або премії згідно з нормами П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції». Також за рахунок округлень розмір ефективної ставки відсотка буде приблизна, адже використання формули дає значні похибки. Для більш точнішого і швидшого розрахунку можна користуватися комп'ютерною програмою Microsoft Excel. Якщо ж розмір відсоткової ставки не відомий, то можна застосовувати метод рівномірної амортизації премії чи дисконту.

Третя проблема пов'язана з терміном обігу облигацій. Згідно з нормами П(С)БО 11 всі зобов'язання поділяють на довгострокові та короткострокові. Виходячи з цього виникають певні труднощі відображення зобов'язань за облигаціями, так як діючим Планом рахунків бухгалтерського обліку не передбачено окремого рахунку для обліку короткострокових облигацій. Одні автори пропонують вести облік операцій з короткостроковими облигаціями на рахунку 62 «Короткострокові векселі видані» відповідно замінити назву його, або ж використовувати субрахунок 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

На нашу думку, можна застосувати для обліку операцій з облигаціями рахунком 60 «Короткострокові позики» і відповідно скористатися правом відкрити окремі субрахунки.

Четвертою проблемою являється те, що суму довгострокового зобов'язання, яку слід сплатити протягом дванадцяти місяців з дати балансу, потрібно перевести до складу поточних зобов'язань. Відповідно тут виникають певні труднощі. Для таких цілей використовується рахунок 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» на який списується відповідні суми з рахунку 52

«Довгострокові зобов'язання за облігаціями». Також можна відкривати відповідні субрахунки для зручності облікового відображення.

П'ята проблема полягає у невірному тлумаченні доходів і витрат, які виникають від здійснення операцій з облігаціями. Податкові наслідки таких операцій наведені у п. 153.4 Податкового кодексу. Відповідно сказано, що не включаються до доходу і не оподатковуються кошти, залучені платником податку у вигляді боргових цінних паперів, а саме облігацій. При цьому не включаються до витрат кошти, які були надані платником податку у зв'язку з викупом облігацій. Це не стосується розміщення облігацій з премією або дисконтом. У емітента на суму премії в податковому періоді, протягом якого відбувся викуп облігацій, розміщених з премією, виникає прибуток, який відноситься до складу інших доходів.

Емітент також може здійснювати викуп облігацій власної емісії. При викупі облігацій він не показує по ним витрати, а при наступному продажі не виникає доходів. Тож за такими операціями до складу доходів чи витрат відноситься сума прибутку або збитку в періоді погашення облігацій.

Отже, якщо правильно використовувати методику обліку операцій з облігаціями можна уникнути багатьох проблем, відповідно інформація про стан і обіг облігацій буде своєчасною і відповідатиме запитам управлінського персоналу, що в свою чергу призведе до ефективного управління позиковим капіталом.

Також слід відмітити деякі недоліки облігацій. Насамперед, облігації не можуть бути випущені для покриття збитків та формування статутного капіталу підприємства. Існує високий рівень фінансової відповідальності за погашення облігації, тобто сплата основної суми боргу та відсотків по облігаціям. Емісія облігацій потребує тривалого часу та значних витрат таких як, друк бланків з високим захистом, реєстрація випуску облігацій тощо.